

# Eskjær - Slyngemergelbane 1

- eller en mergelbanes kamp for livet

Et agtværdigt dansk jernbanefagblad skrev i 1966 - i en artikel bygget på lokalt indhentede erindringer fra Eskjær-Slyngebanen - bl.a., at det aftrykte materiale kunne præsteres, at banen, trods andres ihærdige anstrengelser, var ved at gå i glemmebogen.

Man kunne godt tro det, men på den anden side, dette at få tilstrækkeligt relevant materiale frem, det er ikke noget, der klares på bare få dage.

Det har været år.

Det har krævet introduktion og - fremfor alt - gode lokale hjælpere.

Alt dette er imidlertid et overstået stadium, det er trods skepsis lykkedes at belyse også denne banes, denne fattige banes, liv. Endda så grundigt, at næsten alt er med.

Resultatet af anstrengelserne er nemlig blevet dette, at selskabets forhandlingsprotokoller fra hele levetiden er skaffet til veje og gennemgået.

Dette omfattende arbejde giver selvsagt også et omfattende materiale, der er søgt »nedskrevet« til en »staccatiform«, der måske ikke gør teksten læsevenlig, men som på den anden side er en nødvendighed, idet vi her møder den vel nok fattigste af de 3 faste mergelbaner i vort land.

Som et godt eksempel kan citeres, hvad Fr. V. Petersen skrev i sin »Jernbane- og sporvejskoncessioner efter dansk ret« fra 1915:

Ministeriet for offentlige arbejder har overfor indenrigsministeriet tiltrådt, at mergelbanen i Mosbjerg og Tversted sogne kan anlægges uden betingelser, selv om denne overskrærer sogneveje.

Efter denne korte introduktion kan vi give os i kast med opgaven, at citere - forkortet - protokollens oplysninger.

---

De forskellige dateringer refererer til enten bestyrelsesmøder eller generalforsamlinger.

---

30/7 1893. Deklaration på matr. nr. 6a og 37 h-i-k af Eskjær, Mosbjerg sogn. Selskabet får ret til 1) Al den mergel, der findes i et areal på 3 td. land på ejendommen 6a Eskjær. Erstatning 1.000 kr. pr. td. ld. 2) At anlægge, afbenytte og vedligeholde banen på parcellerne matr. nr. 37 h-i-k mod

erstatning på 500 kr. pr. td. ld. én gang for alle. Heri indbefattet grøfter og skråninger. 3) Interessentselskabet har kun ret til at benytte tilbuddet til 1/4 1895.

16/8 1893. Tingbogsblad.

Skrupler efter afgivelse af højst 1 td. ld. til mergelbanen.

20/8 1893. Bestyrelsen konstituerer sig. Der betales til forarbejde 1 kr. pr. aktie inden 1/10 1893.

15/10 1893. Ing. Brøndsted har til ministeriet sendt interessentselskabets kontrakt.

15/7 1894. Oberstløjtnant Dalgas skriver, at finansministeriet ikke vil gå ind for bidrag til banen, og at andragende altså ikke vil blive forelagt for rigsdagen. Evt. søge gennem Hedeselskabet.

12/8 1894. Hedeselskabet vil gøre, hvad gøres kan for banen, skriver ing. Westh.

11/11 1894. Formanden har søgt audiens hos finansministeren. Hedeselsk. spørger, om der kan skaffes 21.000 kr. lokalt.

24/3 1895. Formanden meddeler, at det er næsten sikkert, at rigsdagen vil bevilge 51.000 kr. i rentefrit lån.

28/7 1895. Licitationsbestemmelser fremlagt. Levering af skinner, sveller og tipvogne udbudt. Åbnes 8/8 1895. Aktierne skal nu betales og med 1/4 pr. gang, 1/9 hhv. 1/10 95 for de første 2's vedkommende.

11/9 1895. Licitationen: Der leveres: 3.000 norske egsveller, 95 øre stk., P. Lotz, Frederikshavn.

3.000 danske egsveller, 96 øre stk., Kofoed, Faxe Ladeplads.

1.200 danske egsveller, 100 øre stk., Kofoed, Faxe Ladeplads.

3.000 danske egsveller, 100 øre stk., N. Lauersen, Horsens.

20 vgne fra Wm R Schou, København, 217,00 kr. stk. = 4.340,00.

Hertil kommer ekstra for bremsevogne pr. stk.

Hel- og halvtransportabelt spor, lasker, bolte, skinnesøm, overdrages til Sophus Berendsen, København, til følgende priser:

Frit banevogn Frederikshavn

8,99 kr. pr. 100 kg skinner.

11,98 kr. nr. 100 kr. lasker.

2,10 kr. pr. 100 kg bolte og møtr.

1,93 pr. 100 kg skinnespiger.

Halvtransportabelt spor 13,75 kr. pr. sporstykke a 5 m lige spor.

Heltransportabelt spor 6,75 kr. pr. sporstykke a 2 m lige spor.

Leveringstid forlænget til 15/11 1895.

Amtsrådet indvilger i at overtage garantien overfor minister. (51.000 kr.)

13/10 1895. Det vedtages at bestille 1.000 egsveller for at forstærke sporet over mosen med 2 sveller mere pr. skinnelængde og derefter 1 svelle mere pr. skinnelængde, så langt disse kan række. Endv. købes 5.000 skinnespiger.

Vedtages at købe 2 sporskifter og 2 klatrespor samt indtil 50 m krumt spor på billigste måde.

Der indkøbes yderligere 2 vogne, deraf den ene bremsevogn.

22/11 1895. Deklaration om, at beløbet for lejet, ansættes til 3.000 kr. en gang for alle, uanset om det er på eller over 4 td. land.

22/12 1895. 1.000 sveller - se 13/10 1895 - købt hos N. Laursen, Horsens for 1,00 kr. pr. stk. 5.000 skinnesøm hos S. Berendsen til tidl. pris samt 2 vogne, den ene bremsevogn, af grosserer Wm R Schou, også til tidligere priser.

5-6/11 1895 holdes licitation over kørsel af skinner og sveller samt jordarbejde.

Der indkøbes yderligere 100 stk. 5-m skinner billigst.

Købt for 9,99 pr. 100 kg, jernprisen steget 1 øre/kg.

6/11 1895 ankom 4.200 sveller fra Faxe Ladeplads og ca. 2.900 fra Horsens.

20/11 1895. Mulktbestemmelserne trådt i kraft overfor S. Berendsen.

1/12 1895 ankom sveller fra P. Lotz til Albæk station. S.B. søges om fragtrabat fsv. angår forsendelser til banen.

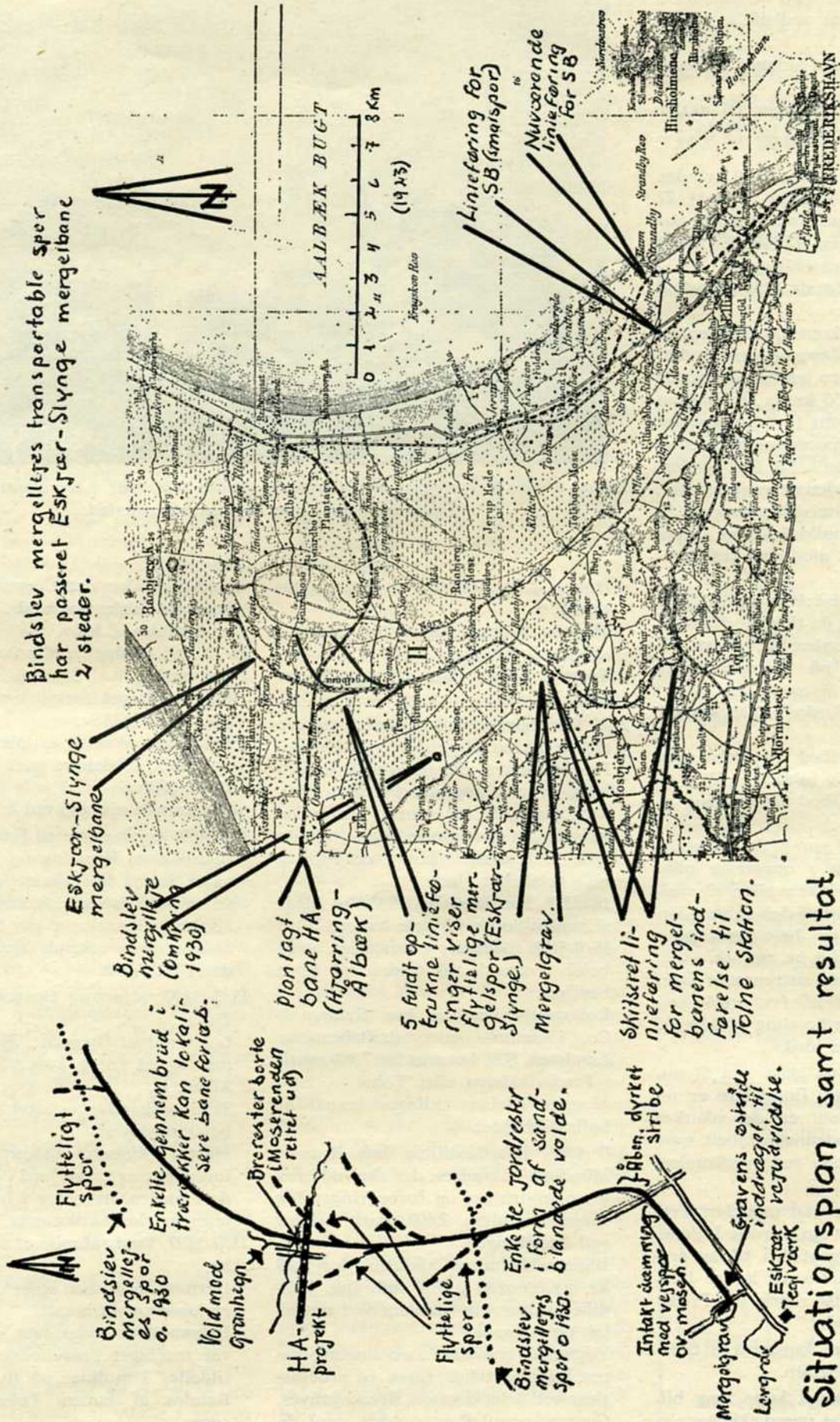
5/12 1895. Wm R Schou underrettet om, at vognene skulle leveres 1/12 1895, derfor mulkt.

Banelinien berører utilsigtet fredede arealer i Skriverklitten, arbejdet standset af overklitfaged Dahlerup.

12/12 1895 blev det ved besøg i ministeriet klarlagt, at en anvisning på 22.000 kr. blev straks ekspederet.

18/12 1895. Told på skinner - 2.215,47 kr. - betalt i Frederikshavn.





Bindsløv mergelvettes transportable spor har passeret Eskjær-Slynges mergelbane 2 steder.

Eskjær-Slynges mergelbane

Bindsløv mergellette (OMK 1930)

Planlagt bane HA (Hjørring-Albæk)

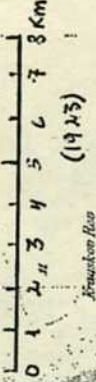
5 fuldt optrukne linieføring flyttelige mergelspor (Eskjær-Slynges)

Mergelgrav.

Skitsret linieføring for mergelbanens indførelse til Tolne Station.

Situationsplan samt resultat af genfindelse, 1974. SAG

ÅLBBÆK BUGT



Linieføring for SB (smalspor)

Nuværende linieføring for SB

FREDERIKSHAVN



Grosserer S. Berendsen får tilladelse til, mod dekort, at undlade at levere 50 fyrresveller.

21/12 1895 udlæsses skinner i Frederikshavn.

De 2 sidste indbetalinger på aktier indkaldes 1/3 hhv. 1/5 1895, 6 kr. pr. gang.

10/1 1896. Obligation på 51.000 kr., der ved finansloven 1895/96 under § 27 III, b 9, er bevilget som rentefrit lån til anlæg af banen. Udbetales efterhånden som banen anlægges. Intet afdrag de første 5 år, herefter 1/25 årligt.

6/2 1896. Afsluttet kontrakt med entreprenør Iversen, Lemvig, om jordarbejder over mosen, station 0-36, for en betaling af 3,50 kr. pr. kubikfavn udgravet jord samt for sporlægning og justering af sporet for en pris af 7,25 kr. pr. station a 100 fod. Sveller og vogne betalt uden at kræve mulkt. Skinner betales med fradrag af 10 pct. af ifaldne mulkt 1.000 kr., altså 100 kr. 46.000 kr. modtaget fra ministeriet.

Entreprenøren tilskrives, at arbejdet må fremskyndes, da tiden for færdiggørelsen er overskredet, ellers vil fuldførelse ske på entreprenørens regning.

Licitation over jordarbejder station 36-73 snarest.

Søges om toldfrihed for skinnerne. Også et lokomotiv toldfrit ind?

Der indhentes tilbud på levering af et lokomotiv.

20/5 1896. 28/3 1896 svar vedr. toldgodtgørelse - nærmere opgørelse udb. Der købes endnu 400 sveller, så svelleleafstanden kan blive den samme fra Måstrup mose og hele banelinien igennem. Købt til 1 kr. pr. stk.

Overenskomst med entreprenør Iversen om jordarbejder fsv. angår station 36-73 for en betaling af 3,50 kr. pr. udgravet favn jord.

Indkøbt 51 stk. 6" glass rør til underløb ved mosen. Endvidere er på strandauktion købt en del planker til sveller til halvtransportabelt spor samt til anvendelse ved overkørsler. Udgift 174,66 kr.

De leverede vogne har mangler, leverandør tilskrevet om at rette fejlene. Restgælden tilbageholdes, til det er i orden. Krauss & Co. vil levere 1 lokomotiv for 7.700 mark ab Frederikshavn, ufortoldet.

Ballastering af et banestykke overdraget Mogens Nielsen.

31/5 1896. Vedtages at købe lyng billigst muligt for at overdækkebanele-



Eskjær-Slyng Mergelbanes damplokomotiv, Krause 3446/1897, fotograferet i 1916, ikke med mergeltog, men med en last mursten.

gemet, 1 kubikfavn for hver 2 stationer.

Mogens Nielsen fortsætter ballasteringen til mejeriet.

Sporets højder skal afsættes af en ingeniør.

26/6 1896. Sporet skal utilsigtet passere et lille stykke af gæstgiver L. Larsen, Frederikshavn, ejet jord ved mergeldejlet, hvorfor sagfører Petersen, Frederikshavn, bliver spurgt. Denne resolverer, at der kunne lægges alle de spor, det skulle være, i en retssag ville selskabet vinde.

19-22/6 har ingeniør Wøldike afsat skinnehøjderne på hele banen.

19/9 1896 meddeler ministeriet, at et beløb svarende til tolden vil blive bevilget.

Lokomotiv bestilles hos Krauss & Co. i samråd med driftsbestyrer Lundsten, S.B. Leveres for 7.700 mark i Frederikshavn eller Tolne.

Mogens Nielsen udfører resten af ballastarbejdet.

6/9 1896. Lokobestilling hos Krauss, München bekræftes, der skal udføres visse ændringer og forbedringer for samme betaling. 2.600 mark betales ved bestillingen.

Ballastarbejderne afsluttes for 5,25 kr. pr. station a 100 fod. Ing. Wøldike skriver om mangler ved underløb og vognene.

Voggenes træværk carbolineumsmøres. Lokomotivhus, tørve- og arbejds-skur ved lejet drøftes. Brønd graves. Generalkonsul Pontoppidan samt di-

rektionen for det Classenske Fideikommiss tilskrevet vedr. bidrag til anskaffelse af loko.

29/11 1896. Afslag fra Classenske Fideikommiss.

Loko vedtaget forsynet med navneplade »DALGAS«.

Fabrikken skriver, at lokomotivet er forsinket, vil kunne være færdigt ca. 10/12 1896.

Resterende arbejde ved lejet udføres.

3/1 1897. Andragende til Frederikshavn Sparekasse, Hjørring og Skagen do. samt Sindal Sparekasse om bistand til anskaffelse af lokomotiv. Frederikshavn Sparekasse gav 500 kr.

Lokomotivet afsendt fra fabrikken den 30/12 1896.

25/3 1897. Hjørring Sparekasse giver 250 kr.

Lokomotivet (byggenr. 3446) ankommet og på sneen kørt til banen fra Ålbæk st.

Toldgodtgørelse optaget på tillægsbevillingsloven.

Martin Nielsen, Eskjær teglværk, fortsætter at grave jord i lejet og fylde i mosen, hvor der i løbet af vinteren er sket sænkninger.

21/7 1897. Told refunderet med 3.729,51 kr.

Hermed samt med sparekassetilskud er lokomotivet betalt.

Lokomotivet trykprøvet, men da der var foretaget prøveførsler forinden, tildeltes 2 mulkter på 10, hhv. 5 kr. Betales af banen. Lokomotivfører søges.



Ler leveret til 75 øre pr. vgl. for hele banen.

6 sveller (egesveller) nedsættes som pæle på linien, 1 for hver ¼ mil. Balastering og opretning ventes afsluttet i begyndelsen af september 1897. Resterende halvtransportable spor samles.

3/10 1897. Krauss tilbyder at levere en pumpeanordning til lokomotivet for 125 mark samt 7,50 mark pr. meter slange.

Pumpe og 5 m sugeslange bestilles, ialt 162,50 mark.

Ministeriet meddeler tilladelse til, at P. P. Poulsen foreløbig kører lokomotivet. Der er bygget hus til lokomotivet på Martin Sørensens grund. Herfor betales med 2 vgl. mergel pr. år. 2 brønde til vandforsyning af lokomotivet gravet.

Skur på 6° × 4° bygges ved lejet til redskaber samt ophold for arbejderne.

Et vgl. kul – 20.000 pund – bestilt, Endv. er bestilt 30.000 tørv.

Martin Nielsen tilbyder at læsse mergel for 35 øre pr. vgl., herunder vederlagsfrit at vedligeholde og flytte spor i graven.

Rest sporlægning fra station 307 til Slyng udliciteres. (307?) Hver aflæseplads får sin nummerpæl.

13/4 1898. Licitation afholdt over resterende arbejder, blev overdraget til husmand Jesper Sørensen til flg. priser pr. 50 alen fast spor, lagt og justeret, 9,50 kr. Halv- og heltransportabelt spor 3,25 kr. Arbejdet er udført.

Efter korrespondance med Krauss er til isolering af lokomotivet indkøbt filtplader.

Ved brug viste det sig, at skinnerne i graven er for klejne. 600 alen sværere spor evt. købes.

26/4 1898. Anlægsregnskab fremlagt. Balancerer med 69.559,70 kr., under-skud 2.380,40 kr., hvortil kommer 774,30 kr. til Hedeselskabet og løs gæld 161,75 kr., ialt 3.316,45 kr.

Klager over sandmergel, der fremover søges delt ud, så hver køber skal være villig til at aftage 10–15 pct. sandmergel.

Til dato leveret 2.800 vgl. mergel og udkørt 3,650 vgl. sand og ler (afrømning).

3/7 1898. Mergelkørsel vil begynde omkring 1/9 1898.

Der købes 50.000 stk. tørv.

29/9 1898. Lønningsregulativ udarbejdet. Læsning af mergel 25 øre pr. vgl. Læsning af ler og overe 15 øre pr. vgl. Skiftning af vogne i graven

3 øre stk. Timeløn ved gravning og på linien 1/4–1/11 20 øre, 1/11–1/4 16 øre.

Formanden for stopkolonnen 2 øre mere pr. time.

Aflæssere får i dec.–febr. 1,60 kr. pr. dag, nov. og marts 1,80 kr. pr. dag og øvrige måneder 2,20 kr. pr. dag.

Lokomotivføreren lønnes med 1 kr. pr. arbejdsdag, fyrbøder 50 øre, desuden for hver transporteret vgl.: ¼ mil fra lejet 2 øre pr. vgl., 1/2–1/2 mil 2½ øre, 1/2–3/4 mil 3 øre, 3/4–1 mil 3½ øre, 1–1¼ mil 4 øre, 1¼–1½ mil 5 øre.

For afrømning ½ øre pr. vgl.

Martin Nielsen får for tilsyn med arbejder i grav og driften af banen 5 øre pr. transporteret vgl. samt for regnskab og alle udbetalinger (løn m.v.) 1 øre pr. vgl.

For arbejdere på linien ydes der Martin Nielsen 2,50 kr. pr. dag.

Mursten, kunstgødning og foderstoffer i større partier kunne befordres på banen til flg. priser pr. vgl. a ca. 3.000 pund:

Grundtakst 1 kr. pr. vogn samt 50 øre pr. kvart mil.

På- og aflæsning besørger af modtager og må ikke tage over 6 minutter pr. vogn, når loko er til stede. For hver kvart time toget bliver pholdt udover den tilladte tid betales 50 øre. Fyrbøderen skal være behjælpelig med aflæsningen.

Disse transporter udføres lejlighedsvis.

Sag om ildebrand hos husmand Jesper Sørensen 22/9 1898.

---

Der er her nok anledning til, da vi nu møder et »fremmed« udtryk, at forklare dette samt enkelte andre nærmere.

Udtrykket »overe« dækker over begrebet overjord, altså de ovenover mergellagene liggende lag, der skal fjernes, forinden mergelgravning kan finde sted.

Den opmærksomme læser har i en tidligere artikel mødt udtrykket Rimmer og Doppe (Kragsskovhede-banen), hvorfor denne oversættelse udelades her.

Endelig bør nævnes strandauktion, som vi flere gange støder på.

Det betegner en offentlig auktion over de ting, der i den forudgående tid er drevet i land på den offentligt ejede forstrand, altså staten tilhørende herreløst gods, først og fremmest træ.

På disse auktioner, der bivånes og ledes af politi hhv. dommer, sælges for højeste bud.

14/10 1898. J.S. Forlanger 2.000 kr. i erstatning, selv om rygten siger, at en dårlig skorsten er skyld i branden.

24/10 1898. For det nedbrændte hus tilbydes 1.000 kr., hertil et rug- eller havreneg pr. aktie.

Forslaget bestemt afslået modtaget. 1.000 kr. fastholdes, ellers retssag.

(Fortsættes).

## Birkerød

Kør ind til

### Texaco Service Station

Kongevejen 158 . Birkerød . 81 04 15

Benzin – Olie – Smøring – Undervognsbehandling – Hjulafbalancering – Batteriservice – Mindre reparationer udf. –

Husk vor velassorterede kiosk.

De sparer – ved at køre ind til Texaco.

Vær ikke i tvivl –

når De skal købe gaver hos

### BIRKERØD ANTIK

Hovedgaden 44 . Birkerød . (02) 81 70 27

Stort udvalg i gamle glas – tin – kobber – messing – småting og alt til rimelige priser.

Det store udvalg finder De i

### JANIVAN LEGETØJ

på gågaden i Birkerød . tlf. (02) 81 59 15

Alt i pædagogisk-mekanisk legetøj i alle prislag – gå ikke forgæves – gå altid i Janivan Legetøj

Friskbagt bagerbrød fra

### LUPINKROGEN BIRKERØD

Lupinkrogens Bageri

Tlf. (02) 81 81 65



Skønhed, De ikke aner

findes langs private baner